

BLIK OP BOIJL

Hoe de oorlog is verdwenen

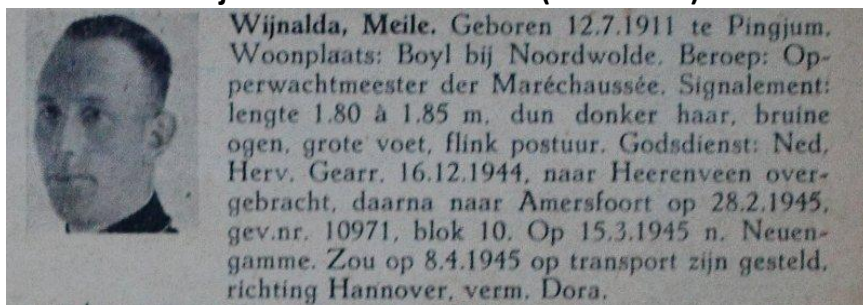
Beste Boijligers, jullie zijn op dit moment waarschijnlijk meer bezig met de vakantiebestemming en wat er allemaal in de koffer moet, dan met verhalen over oorlog en bevrijding. Toch wil ik juist bij die verhalen nog even stilstaan.

Onze archiefmiddag (26 april) stond in het teken van tachtig jaar bevrijding.

We hebben geprobeerd om de herinneringen aan de oorlogsjaren “uit de eerste hand” te laten vertellen. Tachtig jaar na de bevrijding is dat een onmogelijke opgave natuurlijk, maar de kinderen van de eerste generatie zijn gelukkig heel goed in staat om te vertellen wat de ervaringen en verhalen, of juist het zwijgen van hun ouders, met hen hebben gedaan.

We vonden drie mensen bereid om het verhaal te vertellen dat hun eigen leven of dat van hun familie heeft beïnvloed: Douwe Wijnalda, Harmke Brinksma-Veldhuizen en Henk Roeles. Ik heb groot respect voor deze mensen, die hun persoonlijke verhaal of zoektocht aan een publiek durven te vertellen. Daarom is het jammer als deze verhalen alleen bij de toehoorders van 26 april bekend zouden zijn. Daarom deze Blik op Boijl.

Zoon Douwe Wijnalda over vader Meile (1911-1945)

Wijnalda, Meile. Geboren 12.7.1911 te Pingjum. Woonplaats: Boijl bij Noordwolde. Beroep: Opperwachtmeester der Maréchaussée. Signalement: lengte 1.80 à 1.85 m. dun donker haar, bruine ogen, grote voet, flink postuur. Godsdienst: Ned. Herv. Gearr. 16.12.1944, naar Heerenveen overgebracht, daarna naar Amersfoort op 28.2.1945, gev.nr. 10971, blok 10. Op 15.3.1945 n. Neuengamme. Zou op 8.4.1945 op transport zijn gesteld, richting Hannover, verm. Dora.

In de tweede dorpskrant van 2015 heeft Jellie Menger gedetailleerd beschreven hoe het de Boijliger opperwachtmeester Meile Wijnalda is vergaan sinds zijn arrestatie op 16 december 1944. Die informatie hoef ik hier niet te herhalen (zie www.dorpsarchiefboijl.nl). Wel wil ik kort herhalen hoe Wijnalda is omgekomen.

Als de geallieerden oprukken, proberen de nazi's de bewijzen voor het bestaan van de concentratiekampen te vernietigen. Dossiers worden verbrand en de gevangenen afgevoerd naar kampen die verder van het front liggen. Tijdens de ontruiming van kamp Neuengamme wil Meile graag in de laatste van de vier vrachtwagens. In die laatste zitten/liggen de zwakste gevangenen. Het wordt hem afgeraden, maar Meile wil toch in die laatste. Dat heeft dramatische gevolgen. Om van deze groep zieken en ernstig verzwakten af te komen, laten de Duitsers de vrachtwagen bewust van de ponton afrijden tijdens de oversteek van de Elbe. Allen verdrinken....

Ik moest tijdens dit verhaal van Douwe, denken aan de slotregels van het gedicht “Vrede” van Leo Vroman:

**Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen,
en herhaal ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen.**

Douwe Wijnalda is zeven jaar als zijn vader dit lot overkomt. Hij vertelt dat het nog tot 1950 duurt voordat moeder de bevestiging krijgt van de dood van haar man. De eerste jaren na de oorlog waren voor haar heel zwaar. Denk je maar eens in: jarenlange onzekerheid over het lot van je man, kinderen die blijven uitkijken naar de komst van vader, financiële zorgen en dan alleen voor de opvoeding staan.

Financieel kreeg het gezin steun van de Stichting Sneek 1940-1945; dat betekende veel voor de weduwe. Van de overheid kreeg ze uiteindelijk ook een pensioen toegekend.

De "Stichting oud-KP" (KP=Knokploeg) was begaan met het lot van deze oorlogsweduwen en hun kinderen en kocht een groepsvakantiehuis op Ameland voor nabestaanden van omgekomen verzetsstrijders. Het huis kreeg de naam "De Terrorist", omdat de Duitsers de verzetsmensen zo

noemden. Ook Douwe, zijn moeder en zusje Aafke mochten er een aantal keren gebruik van maken. Douwe bewaart er nog steeds warme herinneringen aan.

Douwe omschreef zijn moeder als een sterke vrouw, die het roer recht hield.

Douwe: *"Aafke en ik waren al vrij vroeg zelfstandig en we zijn onze moeder daar zeer dankbaar voor. Als wij, als broer en zus terugkijken, hebben we het nog niet zo slecht gedaan."*

Wij als toehoorders, weten dat wel zeker.

Dochter Harmke Veldhuizen over vader Fokke (1923-1995)

Fokke Veldhuizen kwam als dwangarbeider in Duitsland terecht. De nazi's zetten het middel van de dwangarbeid in, omdat de Duitse mannen aan het front zaten en er niet genoeg vrijwilligers uit de bezette gebieden afkwamen op het aangeboden werk. Vader Fokke sprak bijna nooit over de oorlog, maar hij had wel een trauma opgelopen. De tijdgeest was er na de oorlog niet naar om daar oog voor de hebben. Ook Harmkes moeder had liever niet dat hij over de oorlog begon. *"Hou nou maar op over die oorlog!"* Op een bepaald moment begon vader toch te praten over zijn vlucht vanuit Neustrelitz (120 km boven Berlijn) terug naar huis.

"We waren bang dat de Russen kwamen. Sommigen van ons hadden geen papieren meer en konden niet aantonen dat ze Nederlander waren, dus ook niet dat ze geen Duitser waren... We waren alles kwijtgeraakt door de bombardementen van de geallieerden. Het enige wat we nog hadden, was een paardendeken en een schaal van metaal. Daarmee konden we, boven een vuurtje, soms nog wat eten maken. We hebben een keer een kip gestolen..."

We liepen maar en we liepen maar, vaak door bossen, soms langs de weg. We waren zó moe. Op een avond vonden we een gat in de grond, misschien een gat waarin soldaten zich verdekt konden opstellen en van waaruit geschoten kon worden. Het gat was zo groot als een tafel. Gehurkt pasten we er precies met z'n allen in. We trokken de deken over ons hoofd en vielen van vermoeidheid al snel in slaap.

Toen we 's ochtends wakker werden, zagen we overal rook en vuur. Een dorp verderop was gebombardeerd. We hadden er niets van vernomen...

Eenmaal weer onderweg zagen we gewonden en doden langs de weg. Sommige mensen lagen helemaal te schokken. Anderen haalden bij hen de horloges van de polsen en ringen van hun vingers... En we liepen door. Uiteindelijk zijn we aangekomen in Coevorden."

Omdat vader niet over de oorlogservaringen kon, wilde of mocht praten, heeft dochter Harmke hem nooit veel gevraagd en daar heeft ze spijt van. Ze heeft familieleden gevraagd naar hun herinneringen aan haar vader en ze is dossiers ingedoken.

Russen in Neustrelitz (1945)

Harmke: *"Ik weet niet hoe hij uit Coevorden naar Boijl is gekomen en ik weet niet wanneer de tocht is geweest en hoe lang de reis naar huis geduurd heeft. Ook weet ik niet wanneer hij uiteindelijk over het pad achter het huis van mijn opa en opoe aan de Veurmansweg 2, in Boijl kwam aanlopen.*

Zijn zus, mijn tante Janke, deed de was aan de zijkant van het huis bij het stookhok. Ze zag iemand aankomen, maar kon niet zien wie het was. Pas toen hij dichterbij kwam, zag ze dat het haar

broer Fokke was. Ze vertelde me een keer dat hij sterk vermagerd was en "geen goed kledingstuk meer om de kont had."

"Verder weet ik nog een aantal dingen die mijn vader vertelde. Hij had bij boeren gewerkt en was opperman geweest bij het bouwen van een vliegtuigfabriek.

Ze werkten samen met Fransen, Italianen en Polen. Hij had een hekel aan Fransen en Italianen, want die praatten zo vlug. Sommige arbeiders hadden een omgekeerde rode driehoek op hun kleding. Dat waren politieke gevangenen, daar mocht je niet mee praten. Hij had ook een tijd in een Krankenhuis in Schwerin gelegen vanwege een wond aan zijn been die niet wilde helen.

Toen ze op hun vlucht bij de Elbe aankwamen, moesten ze dagenlang wachten: de bruggen waren gebombardeerd en ze konden niet verder.

Al heeft Harmke spijt dat ze haar vader niet méér heeft gevraagd, ze beseft ook dat het misschien zo moest zijn. "Misschien is het zo bedoeld om niet alle verdriet en ellende van de vorige generaties te hoeven dragen."

Henk Roeles over verraad.

Henk was in de oorlogsjaren nog maar een klein kind. Toch hebben de verhalen over de brief waarmee zijn ouders werden verraden ook zijn leven beïnvloed. Samen met zijn zoon is hij nog altijd bezig om uit te zoeken wat en hoe alles precies in zijn werk is gegaan. Hoewel alles eigenlijk nog goed is afgelopen voor de familie Roeles en hun onderduiker, laat ook deze ervaring zijn sporen na bij het nageslacht.

Wat was het geval?

Gerrit en Lammigje, een echtpaar uit Elsloo, jonge mensen nog met kleine kinderen, heeft in juni 1944 twee verradersbrieven naar de SD in Steenwijk gestuurd.

Waarom dit verraad? Dat is niet duidelijk geworden. Deden ze het voor het geld? Waren ze fanatieke aanhangers van de ideeën van het nationaalsocialisme? Misschien komen we er ooit achter als de onlangs geopende archieven van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) beter toegankelijk worden.

Wie werden er verraden? Gerrit en Lammigje hebben hun eigen buurman, Fokke Brouwer, verraden en ook de ouders van Henks Roeles. (Familie Roeles woonde indertijd in Elsloo waar nu de kippenboerderij van familie v.d. Berg is, met het winkeltje aan de weg.) Zowel bij buurman Fokke als bij familie Roeles zaten onderduikers.

Hoe liep het af? Een van de brieven, geschreven door Lammigje, werd afgegeven op het postkantoor in Boijl, bedoeld dus om naar Steenwijk door te sturen. Age en Baukje Hoekstra, onze postkantoorhouders, vertrouwden het niet. En al moeten postkantoorhouders zweren dat ze het briefgeheim nooit zullen schenden, toch hebben ze het aangedurfd om de brief achter te houden en te openen.

De families Brouwer en Roeles worden gewaarschuwd en die nemen meteen maatregelen. De onderduikers worden verplaatst of verblijven een poos in het veld en slapen buiten.

Fokke Brouwer herkent het handschrift van zijn buurvrouw.

Als Fokke de volgende dag, 6 juni 1944, een auto het pad naar zijn huis en dat van buurman Gerrit ziet oprijden, vlucht hij het land in en verstopt zich in een sloot. Tot zijn grote verbazing stopt de auto niet bij zijn huis, maar rijdt door naar Gerrit en Lammigje. Wat gebeurt hier?

Wat Fokke niet weet, is dat een tweede brief is onderschept in Steenwijk en is doorgespeeld naar het verzet. Het zijn verzetsmensen die Gerrit met een smoes uit zijn huis halen, zodat hij rustig meegaat. Eigenlijk is het gevaar nu geweken, maar dat weten de betreffende families niet.

Wat gebeurt er verder?

Gerrit wordt naar een boerderij aan de Legauke in Opeinde (bij Drachten) gebracht. Eigenaar is Reinder de Vries. (Ook hier een link naar Boijl: Reinder de Vries is de grootvader van onze dorpsgenoot Reinder Bottema.) De boerderij is een bolwerk van verzet. Er zijn onderduikers, wapens (ook automatische) en er worden verraders naartoe gebracht om te worden verhoord.

Na drie dagen verhoor wordt Gerrit op 9 juni

1944 stipt om 19:00 uur in de boerderij geëxecuteerd. Hij is 29 jaar.

Henk Roeles weet te vertellen dat jaren later (bij grondwerkzaamheden voor de ruilverkaveling) in de buurt van de boerderij drie lichamen zijn gevonden. Later in 1944 hebben de Duitsers in deze boerderij twee zonen van Reinder de Vries en een onderduiker doodgeschoten. Maar die Duitsers hadden geen reden om de lijken te verstoppelen...

De familie van Gerrit weet anderhalf jaar lang niet wat er met hem is gebeurd. Op 2 november 1945 gaat Reinder de Vries naar het gemeentehuis in Drachten en verklaart dat hij uit eigen wetenschap kennis draagt van het overlijden van Gerrit. Datum en tijd in 1944 geeft hij nauwkeurig door.

Na de oorlog wordt Gerrits vrouw, Lammigje, veroordeeld tot vijf jaar Rijkswerkinrichting en ontzegging van het actief en passief kiesrecht.

Na het uitzitten van haar straf komt ze terug naar Elsloo. Ook de kinderen gaan in Elsloo naar school.

Een van hen zit bij Henk in de klas. Gelukkig zijn ze niet gepest met het verleden van hun ouders.

Volgens Henk speelde de oorlog geen rol op het schoolplein, er werd nooit over gepraat.

Drie verhalen:

Douwe, die zelf angst heeft gekend tijdens en na vaders arrestatie en een groot verlies heeft ervaren.

Harmke, die graag meer had willen vragen en meer begrip had willen tonen voor de trauma's.

Henk, die samen met zijn zoon nog steeds op zoek is naar het precieze hoe, wat, waar en waarom.

Drie mensen, die op heel verschillende manieren door de oorlog zijn geraakt.

Drie verhalen, blijf ze herhalen...

***Ik wens jullie een heel fijne vakantie toe.
Geniet van de vrijheid!***